

THE DETERMINATION OF CULTURAL LANDSCAPE VALUES OF BILECIK
CITY
BİLECİK KENTİ KÜLTÜREL PEYZAJ DEĞERLERİNİN İRDELENMESİ

Parisa GÖKER

Asst. Prof. Dr., Department of Interior Architecture and Environmental Design, Faculty of
Fine Arts and Design, Bilecik Seyh Edebali University, Bilecik, Turkey,
parisa.goker@bilecik.edu.tr

Elmas ERDOĞAN

Prof. Dr., Department of Landscape Architecture, Faculty of Agriculture, Ankara University,
Ankara, Turkey, e.erdogan@ankara.edu.tr

ABSTRACT

Cultural landscapes can be defined as landscapes with unique qualities formed by full or partial transformation of the natural landscape as a result of human intervention within the historical process. Cultural landscapes can be explained as the areas that are subject to settlements and changed throughout time by the contribution of mankind and also is a system, including both natural and physical factors emerging based on human activities. In addition to its historical character, it also reflects the natural values of the past as well as the artistic characteristics and life style of the respective area of the present. Furthermore, using the cultural landscape values for tourism intended activities contributes to the local development. However, it is a must to ensure the protection and sustainability of cultural landscape values. As being one of the smallest and least-populated cities of Turkey, Bilecik has witnessed an important role for many civilization due to its strategic location as well as its status as the first capital of the Ottoman Empire. Besides the city has a crucial role in the Declaration of the Republic of Turkey with its struggle and victories gained in the Independence War of Turkey. Therefore, there are many archeological and historical artifacts within the borders of this province as an old settlement area bearing the traces of various civilizations from ancient ages to the present time.

The main objective of this research is to determine the cultural landscape values of Bilecik city and its near environs which is rich in cultural landscapes. In this context, the spatial characteristics, recreational usage opportunities and cultural values in terms of historical, archeological and local architectural values of the city will be examined thoroughly with SWOT analysis. The places and areas that contribute the cultural landscape of the study area will be determined in line with the obtained data, then they will be processed onto the area map for Bilecik province. Finally, suggestions will be developed for the preservation of cultural landscape values for the sustainability of the heritage areas.

Key Words: Bilecik, Cultural Landscapes, Cultural Heritage, Landscape Values

GİRİŞ

Ülkenin önemli ticaret ve sanayi merkezlerinden İstanbul, Bursa, İzmit, Eskişehir ve Ankara gibi illere ulaşım açısından yakın olan ve dört farklı coğrafik alanın kesişim noktasında yer alan; ancak yeterince tanınmayan, yakın bir zamana kadar ekonomik açıdan yeterli gelişim gösterememiş olan Bilecik, Sakarya Irmağı'nın kolu olan Karasu vadisinde, orta yükseltideki tepeler arasında konumlanmaktadır. Yüz ölçümü ve nüfus oranı açısından değerlendirildiğinde en küçük şehirlerden biri olan Bilecik, sahip olduğu stratejik konumu nedeni ile tarihte pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış, Osmanlı Devleti'nin kurulmasında

merkez görevi görmüş ve Kurtuluş Savaşı'nda verdiği mücadeleler, kazanılan zaferler ile Cumhuriyetin kuruluşunda da önemli bir rol oynamıştır. Bu sebeplerden ötürü il sınırları içinde çok sayıda kültürel, arkeolojik ve tarihi eser bulunmaktadır.

Kültürel peyzaj Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) tarafından “kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte olan ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar” olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlarda doğa ve insan eliyle oluşturulmuş öğelerin uyum içinde olması; tarihi, estetik, etnolojik ve antropolojik olarak değer taşımaları; o bölgedeki hakim doğa unsurlarını, arazi kullanım biçimlerini ve geleneksel yaşamın sürdürüldüğü dokuları bölge adına temsil edebilmeleri aranan diğer nitelikler arasındadır. Ancak, bir alanın “kültürel peyzaj” alanı niteliği kazanması için doğa/insan birlikteliğinin süreç içerisinde önemli ürünler vermesi ve bu ürünlerin uyum içinde olması gerekmektedir (Yener, 2015). Kültürel peyzaj, yerel halkın içinde yaşadığı bölgenin geçmiş ve yaşayan geleneklerini barındırması bakımından önem taşımaktadır (UNESCO, 1998). Kültürel peyzaj öğeleri bulunduğu alandaki en önemli turistik ürün olarak turizmin gelişmesini sağlarken, yerel halk da bu gelişimden ekonomik ve sosyal olarak etkilenmektedir (UNESCO, 1999).

Bilecik kenti hem tarihi hem de kültürel açıdan çok zengin kaynaklara sahiptir. Bu araştırmanın temel amacı; kent sınırları içinde yer alan kültürel peyzaj değerlerinin belirlenmesidir. Bu bağlamda kentin tarihi, arkeolojik ve yerel mimari değerleri açısından mekansal özellikleri, rekreasyonel kullanım olanakları ve kültürel değerleri ile ilgili bilgiler değerlendirilerek, Bilecik ili için bölge haritası oluşturulmasıdır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini Bilecik kenti ve yakın çevresinde yer alan ilçelerin kültürel peyzaj değerleri oluşturmaktadır. Bilecik İli, Merkez ve yedi ilçeden oluşmakta olup, kentin sahip olduğu kültürel mirastan bugüne yansıyan en önemli özellikleri tarihi ve kültürel değerler ile doğal çevre kaynaklarıdır. Bu özellikler kentin kültürel peyzaj dokusunun biçimlenmesi sağlayan ana bileşenlerdir. Çalışma konusu ile ilgili yerli literatür, araştırma alanında yapılan inceleme ve gözlemler sonucu elde edilen bilgiler, çekilen fotoğraflar, görsel ve yazılı kaynaklar Bilecik kentinin kültürel değerlerini tanıtan her türlü yazılı ve görsel doküman, yardımcı materyal olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada yöntem olarak yerinde inceleme ve araştırma yöntemi kullanılmıştır. Birinci aşamada konu ile ilgili yazılı ve görsel kaynaklar, haritalar ve ilgili kurumlardan elde edilen veriler incelenmiştir. İkinci aşamada Bilecik kentinin kültürel peyzaj değerlerini oluşturan doğal, tarihi ve kültürel alanlar ve yapılar kent haritasından tespit edilerek envanter oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada belirlenen bu envanter, hazırlanan kent kültür haritasında fotoğrafları ile birlikte işlenmiş ve nitelikleri belirtilmiştir. Son aşamada kent ile ilgili yapılan tüm araştırma ve elde edilen veriler SWOT analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bilecik İlinin Mevcut Durum

Bilecik il Kültür Müdürlüğü (2018) tarafından belirtilen bilgilere göre; Bilecik, Marmara Bölgesi'nin güney doğusunda, Marmara, Karadeniz, İç Anadolu ve Ege bölgelerinin kesişim noktaları üzerinde, 39° ve 40° 31' kuzey enlemleri ile 29° 43' ve 30° 41' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Doğu yönünde Bolu ve Eskişehir, güney de Kütahya, batıda Bursa, kuzeyde Sakarya illeri ile çevrilidir. Bilecik 4.302 km²'lik alanı ile Türkiye'nin küçük illerinden biridir. Alan sıralaması bakımından 65. sırada yer almaktadır. Toplam nüfusu

204.116 olup, ilin nüfus yoğunluğu ise (İnsan/ km²) 47'dir. Bilecik İlinin ilçeleri; Bozüyük, Gölpazarı, İnhisar, Osmaneli, Pazaryeri, Söğüt ve Yenipazar'dır;

Bozüyük: Frigler döneminde oluşmuş bir yerleşim merkezidir. 1908'den sonra Ertuğrul Livası'na bağlanarak Kaza merkezi yapılmıştır. Bozüyük Bilecik'in il olması ile birlikte 1924 yılında ilçe statüsüne kavuşmuştur.

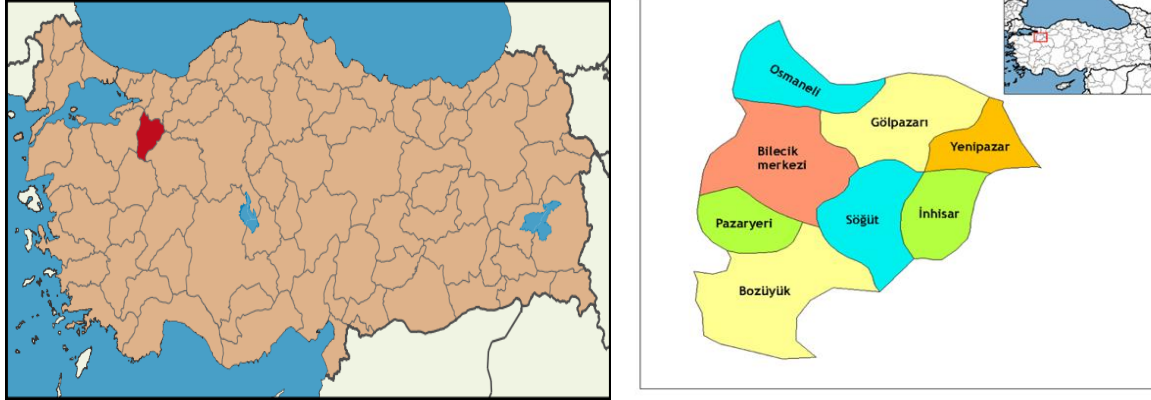
Gölpazarı: Bizans döneminde Harmankaya Tekfurluğu'na bağlı olan Gölpazarı, Osman Gazi tarafından alınmıştır. Gölpazarı kuruluşundan itibaren sıra ile Resulşel, Dönen ve Akçaova (Akçaoba) adları ile bilinmiş, son olarak Gölpazarı adını almıştır.

İnhisar: İnhisar önceleri Söğüt'e bağlı bir bucak iken nüfusunun az olmasına rağmen coğrafi konumu dikkate alınarak 1991 yılında ilçe statüsüne geçirilmiştir.

Pazaryeri: Pazaryeri'nde ilk yerleşim 1273 yılında başlamıştır. Osmanlı döneminde Ermenipazarı adı ile bilinen Pazaryeri'nin topografik yapısı engebeli ve dağınaktır. Yayla görünümünde vadiler içinde küçük düzlüklerden oluşmaktadır.

Söğüt: Ertuğrul Gazi tarafından bir kuşatma ve mücadele sonucunda 1232 yılında Bizanslılardan alınmıştır. Ertuğrul Gazi Türbesinin de içinde yer aldığı ilçe önemli bir turizm merkezidir.

Yenipazar: Eski adı Kırka olan Yenipazar, Cumhuriyetten önce Bolu'nun Göynük ilçesine bağlıdır. 1926'da bucak olarak Gölpazarı'na bağlanmış, 1988'de ise ilçe olmuştur.

Şekil 1. Bilecik Kent Haritası (Anonim1, 2018)

Bilecik İlinin Tarihsel Gelişimi

Bitinya bölgesinin bilinen tarihi M.Ö. 1950' lerde burada yaşayan Trakya kavimlerinden Thyenler'le ile başlamıştır. Bölge daha sonra Mısır, Hitit, Frig, Kimmer, Lidya, Pers, Makedonya, Bitinya Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğunun yönetimine geçmiştir. Bilecik'in ilk adı Belekoma'dır. Tarihte pek çok uygarlık için yerleşim yeri olan Bilecik, Kayı Boyu'nun Orta Asya'dan 400 çadır ile gelip Söğüt'te, Osmanlı Devleti'nin kuruluş merkezi olmuştur. İlin çok eski dönemlere tarihlenmesi ve Osmanlı imparatorluğunun kurulduğu yer olması yanında, Kurtuluş Savaşı'nda verdiği zor mücadeleler ve kazanılan zaferler ile Cumhuriyet'in kuruluşunda da önemli bir role sahip olmuştur. Bilecik kenti çok sayıda arkeolojik ve tarihi kültür kaynağına sahiptir ve bu kültür varlıklarını genellikle Osmanlı döneminde yapılan camiler, türbeler, hanlar, hamamlar, sivil mimari örnekleri, imaret ve benzeri yapılar oluşturmaktadır (T.C. Bilecik Valiliği, 2018).

Bilecik Kentinin Kültürel Peyzaj Özellikleri

Bilecik gelişmekte olan sosyal ve ekonomik yapısının yanı sıra tarihten gelen çok zengin bir kültür birikimine sahiptir. Sakarya Irmağı'nın etrafında kurulan, göletleri ve derelerinin zenginliği ile bilinen yöre antik çağlardan bugüne tarihin izlerini taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nin ilk kurucusu olan Ertuğrul Gazi ve Osmanlı Devleti'nin manevi kurucusu olan Şeyh Edebali'nin türbesi Bilecik'te bulunmaktadır. Bilecik ilindeki Milli Mücadele yıllarının izleri, ilin ilk yerleşim yeri olan Şeyh Edebali Türbesi yakın çevresinde halen görülmektedir.

Doğal Değerler

Bilecik İlinin doğal değerlerini; şelaleler, göletler ve tabiat parklarıdır. İl sınırları içinde yer alan ana akarsu Sakarya Nehri ve onu besleyen başlıca nehir ve çaylar güneyden kuzeye doğru; Karasu Çayı, Göksu Nehri, Göynük Çayı ve Papaz Deresidir. Bilecik Orman İşletme Müdürlüğü'nün verilerine göre Bilecik İlinin %54'ü ormanlık alan, %46'sı ise açık-yeşil alandır. Bu durum Bilecik İlini doğal çevre ile ilgili kaynaklar konusunda zengin kılmaktadır (Vatan, 2017).

• Göletler

Bilecik ili sınırları içinde doğal varlıklar olarak turizm açısından değerlendirme kapsamında alınacak 3 adet gölet mevcuttur. Bu göletler; (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2018).

Küçükemal Göleti: Pazaryeri ilçe merkezine 10 kilometre uzaklıktaki Küçükemal Köyü yakınında, çam ağaçları ile kaplı orman içinde yer almaktadır. Gençlik ve izci kampları için de elverişli olan gölet çevresinin rakımı 950 metre olup, doğa sporları için uygun bir alan ve kültür park niteliğindedir.

Şekil 2. Pazaryeri, Küçükemal Göleti (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2018)

Bozcaarmut Göleti: Bozcaarmut Köyü yakınlarındaki ilçe merkezine 15 kilometrelik uzaklıkta, çevresi *Abies sp.* (Gökmar) ve *Pinus sp.* (Çam) ormanları ile çevrili, kamp ve dinlenme yeri olarak elverişli bir mesire alanıdır. Bozcaarmut Göleti'nde rakım 1.051 metredir.

Şekil 3. Pazaryeri, Bozcaarmut Göleti (Anonim 2, 2018).

Pelitözü Göleti: 213.50 hektar alanı olan pelitözü göleti sulama amaçlı oluşturulmuştur. Merkezine 7 kilometre uzaklıkta yer alan göletin etrafı *Pinus sp.* (Çam) ağaçları ile çevrili olup, ulaşım kolaylığı ve geniş bir alana sahip olması nedeni ile özellikle hafta sonlarında rekreasyon alanı olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4. Bilecik Merkez, Pelitözü Göleti (Orijinal, 2018).

- **Şelaleler**

Turistik destinasyon için kaynak oluşturan şelalelere Bilecik İlinde sık rastlanmamaktadır. İl sınırları içinde ilin 2 ayrı noktasında toplam 3 adet şelale bulunmaktadır. Turizm kapsamında değerlendirilen ve ziyaretçi çeken şelaleler kınık, suuçtu ve inhisar şelaleleridir; (T.C. Bilecik Valiliği, 2018).

Kınık Şelalesi: Kınık Köyü, Alamandere Mevkii yakınındaki kayalıktan çıkan su özgün bir su kaynağı görünümündedir. *Platanus orientalis* (Çınar) ağaçları ile çeviri olan bu alanın il merkezine uzaklığı yaklaşık 25 kilometredir. Şelale 360 metre rakımda yer almaktadır.

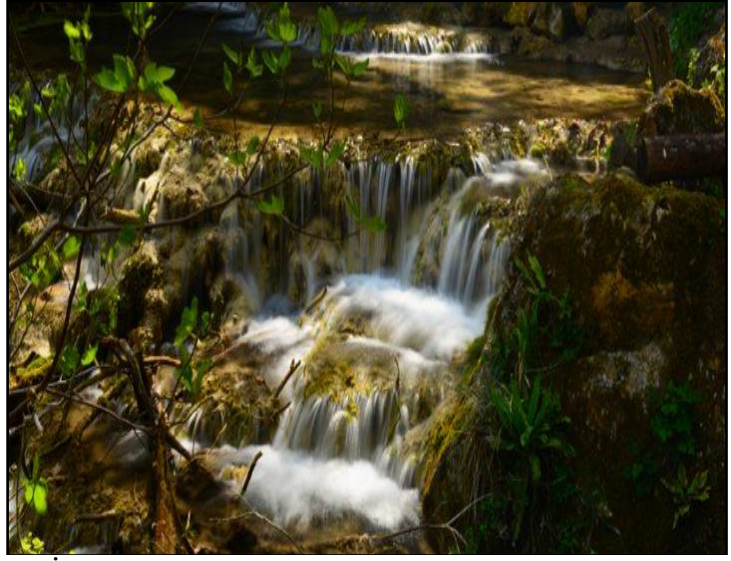
Şekil 5. Pazaryeri, Kınık Köyü, Kınık Şelalesi (Anonim 3, 2018)

Suuçtu Şelalesi: Yenipazar ilçesi, Yukarı çaylı Köyü yakınında bulunmaktadır. İlçeye uzaklığı 10 kilometredir. 875 rakımda bulunan şelale yaklaşık 30 metre yükseklikten dökülmekte ve küçük bir havuzda toplanan su, eşsiz bir manzara ortaya çıkarmaktadır. Şelaleyi çevreleyen yeşil doku ve akan suyun huzurlu bir dinlenme alanı yaratmaktadır.

Şekil 6. Yenipazar İlçesi, Suuçtu Şelalesi (Anonim 7, 2018)

İnhisar Şelalesi: Doğal yapısı bütünü ile tamamen korunan şelale, Çalkara Köyü yakınlarında ve ilçeye uzaklığı 9 kilometredir. İnhisar (Çalkara) şelalesi bir vadi tabanında yer almaktadır. Şelale ancak vadi tabanına inildiğinde görülebilmektedir. Şelale, döküldüğü yerden irili ufaklı şelaleler sistemine dönüşerek kademeli olarak Sakarya Nehri'ne karışmaktadır. Şelale yamacında birçok meyve ağacı yer almaktadır.

Şekil 7. İnhisar İlçesi, İnhisar Şelalesi (Anonim 6, 2018)

Harmankaya Kanyonu: Harmankaya Kanyonu, Bilecik ilinin Yenipazar ve İnhisar ilçeleri arasında bulunmaktadır. 260 hektarlık alan 2013 yılında tabiat parkı olarak ilan edilmiştir. Kanyon giriş yeri Karahasanlar köyü çıkışı ise Harmanköy'dür yaklaşık 3 km uzunluğunda olan kanyonun girişi 5 metre genişliğindedir. Kanyon içinde 25 metrelik ve 20 metrelik iki büyük şelale ve onlarca 1.5-2 metre arası şelale bulunmaktadır.

Şekil 8. Harmankaya Kanyonu (Anonim 4, 2018).

- **Tabiat Parkları**

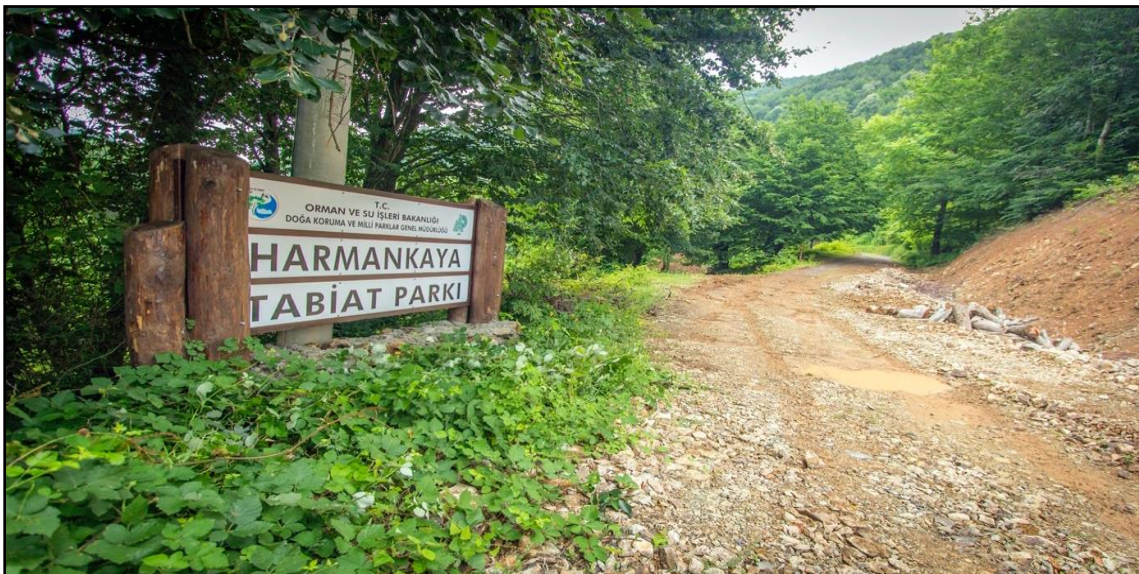
Küçükemalı Tabiat Parkı: küçükemalı Tabiat Parkı Bilecik'in Pazaryeri ilçesinde yer almaktadır. Alanın çevresindeki halkın ruh ve beden sağlığı ile rekreatif, kültürel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik olarak planlanan Küçükemalı Tabiat Parkı Yeri; coğrafi konumu, topografik yapısı, orman dokusu, bitişiğinde bulunan Küçükemalı Gölet'i, kent gürültüsü ve kirliliğinden uzak ve temiz havası ile gününbirlik ziyaretçilerin odak noktası konumundadır. Kent insanına rekreatif imkanlar sunan Küçükemalı Tabiat Parkı, özellikle sahip olduğu doğal, rekreasyonel ve görsel değerler ile ormanlık alanlar içinde tercih edilen, açık hava rekreasyonel kaynaklarından biridir. Alan *Pinus nigra* (karaçam), *Fagus sylvatica*

(Kayın), *Quercus robur* (Saplı Meşe) gibi diğer yaprağını döken orman ağaçlarından oluşan doğal orman dokusuna sahiptir (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2018).

Şekil 9. Küçükemmalı Tabiat Parkı (Anonim 5, 2018)

Harmankaya Tabiat Parkı: Bilecik'in İnhisar ve Yenipazar ilçelerinin kesişme yerinde bulunan tabiat parkı Türkiye'deki 184. Tabiat Parkı'dır. Harmankaya Kanyonu Tabiat Parkının bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun bir tabiat parçası olması yanında doğal, rekreasyonel ve görsel değerlere sahip rekreasyonel kaynaklardır. Tabiat parkında orman ekosistemini oluşturan ve bölgede yer alan *Pinus nigra* (Karaçam), *Juniperus* (Ardıç) ve *Quercus* (Meşe)'dir. Bilecik İli'nin Karasal ve İç Su Ekosistemleri Biyolojik Çeşitlilik Envanter ve İzleme İş Projesi'ne göre; Bilecik ilinde gerçekleştirilen arazi çalışmaları sonucunda 86 familyaya ait 745 ve literatüre ait ise 42 familyaya ait 295 tür ve tür altı takson belirlenmiştir. Toplam 1040 takson saptanmıştır. Bu taksonlardan 73'ü endemiktir. Endemizm oranı ise yaklaşık %7'dir. Belirlenen türlerden bazılarını bu alanda görmek mümkündür (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2018).

Şekil 10. Harmankaya Tabiat Parkı (Anonim 6, 2018)

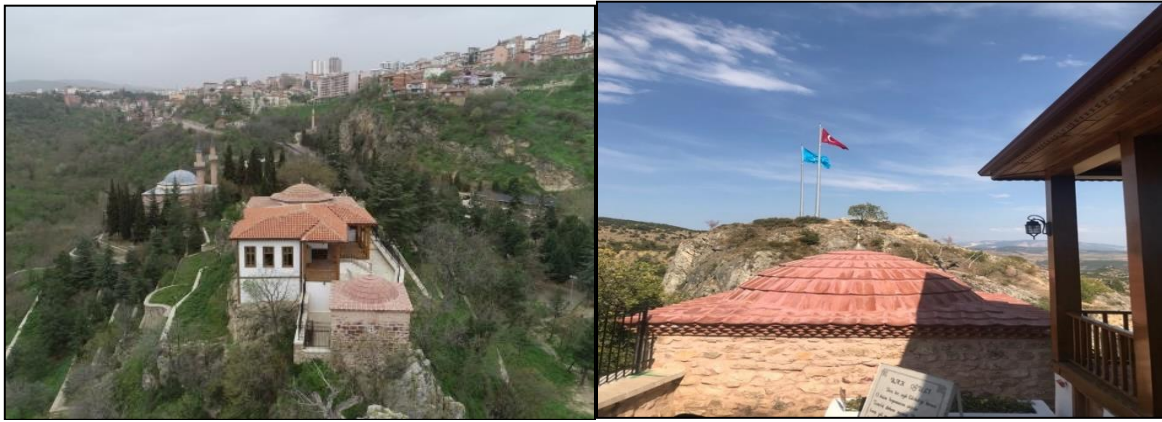

Kültürel Değerler

Bilecik tarihin çok eski dönemlerinden itibaren farklı uygarlıklara yerleşim yeri olması nedeni ile tarihi ve kültürel açıdan çok zengin bir kenttir.

• Türbeler

Şeyh Edebali Türbesi: Eski Bilecik kentinin cumhuriyet mahallesinde yer almakta olup, Şeyh Edebali Mescidi'nin doğu duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir. Kitabesi bulunmayan Şeyh Edebali Türbesi'nin mescit ile aynı tarihte yapıldığı tahmin edilmektedir. Türbe yapısının yerden yüksekliği yaklaşık 1.50 m olup, türbeye beş basamaklı bir merdiveni ile erişilmektedir. Dikdörtgen plan şemasına sahip olan türbe yapısının kubbesi de dahil olmak üzere kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Türbe ve dergâhın, Sultan II. Abdülhamid döneminde ilk onarım çalışması yapılmış olup, 2012 yılında ise tekrar restorasyon ve onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Şekil 11. Bilecik, Şeyh Edebali Türbesi (Orijinal, 2018)

Ertuğrul Gazi Türbesi: Ertuğrul Gazi'nin mezarı 1281-1285 yılları arasında oğlu Osman Bey tarafından açık mezar olarak yapılmıştır. Çelebi Sultan Mehmet döneminde üzeri kapatılarak türbe şeklinde düzenlenmiştir. III. Mustafa, 1757 tarihinde türbeyi büyük bir onarımdan geçirmiştir. II. Abdülhamit Han 1886 yılında bugün varlığını sürdüren türbe binasını inşa ettirmiştir. Ayrıca türbe girişinin iki yanına birer çeşme yaptırmıştır. En son, 1986 tarihinde aslına uygun olarak onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bahçe içinde eşi Halime Hatun ile oğlu Savcı Bey'in gerçek mezarları ve Osman Bey'in geçici kabri bulunmaktadır (Vatan, 2017). Ertuğrul Gazi Türbesi erken Osmanlı Dönemi türbe mimarisinin özelliklerini göstermektedir. Türbe binası altıgen planlı, üzeri kubbe örtülü olup, beşik çatılıdır. Dikdörtgen bir giriş mekanından ana mekana ulaşılmaktadır. Duvarlar bir sıra kesme küfeki taşı, iki sıra tuğla ile almaşık düzende örülmüştür. Altıgen şeklindeki gövdenin kibleye dönük olan yüzüne küçük bir mihrab konulandırılmış, geri kalan batı ve güneydoğu duvarlarına bir kapı ve üç pencere yerleştirilmiştir. Bir duvar ise sağır bırakılmıştır. Dikdörtgen biçimindeki pencerelerin açıklıklıkları demir parmaklıklarla donatılmıştır.

Şekil 12. Söğüt İlçesi, Ertuğrul Gazi Türbesi (Orijinal, 2018)

Şekil 13. Söğüt İlçesi, Ertuğrul Gazi Türbesi Çeşmeleri (Orijinal, 2018)

Metristepe Zafer Anıtı: Metristepe Zafer Anıt 1300 metre rakımlı bir tepe üzerinde yer almaktadır. İnönü Savaşları'nın kazanıldığı ve büyük önder Atatürk'ün İsmet İnönü'ye gönderdiği kutlama telgrafında “Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makus talihini de yendiniz” diye belirttiği yer Metristepe'dir. Şehitliğin yüce anılarını yaşatmak amacı ile 2000 yılında, heykeltıraş Prof. Dr. Şahin Özyüksel tarafından inşa ettirilmiştir (Arıkan ve Tünel, 2013).

Şekil 14. Bozüyük İlçesi, Metristepe Zafer Anıtı (Orijinal, 2018)

Dursun Fakih Türbesi: Dursun Fakih, Şeyh Edebalı'nın damadı olup, Osmanlı Beyliği'nin kurulması için ilk hutbeyi okuyan kişidir. Tefsir, hadis ve fıkıh bilimlerinde eğitim almış, o dönemin bir ilim adamı, hukukçu olarak Osmanlı Devleti'nin kurulmasında hizmet etmiştir. Türbe, Söğüt İlçesi Küre Beldesinde 550 rakımlı bir tepe üzerinde konumlandırılmıştır (İslâm Ansiklopedisi, 1994). Kare plan şemasına sahip olan türbe yapısının üzeri kubbe örtülü olup, beşik çatılıdır. Yerden yüksek konumda tasarlanmış olan yapıya basamaklar ile erişim sağlanmaktadır.

Şekil 15. Söğüt İlçesi, Dursun Fakih Türbesi (Orijinal, 2018)

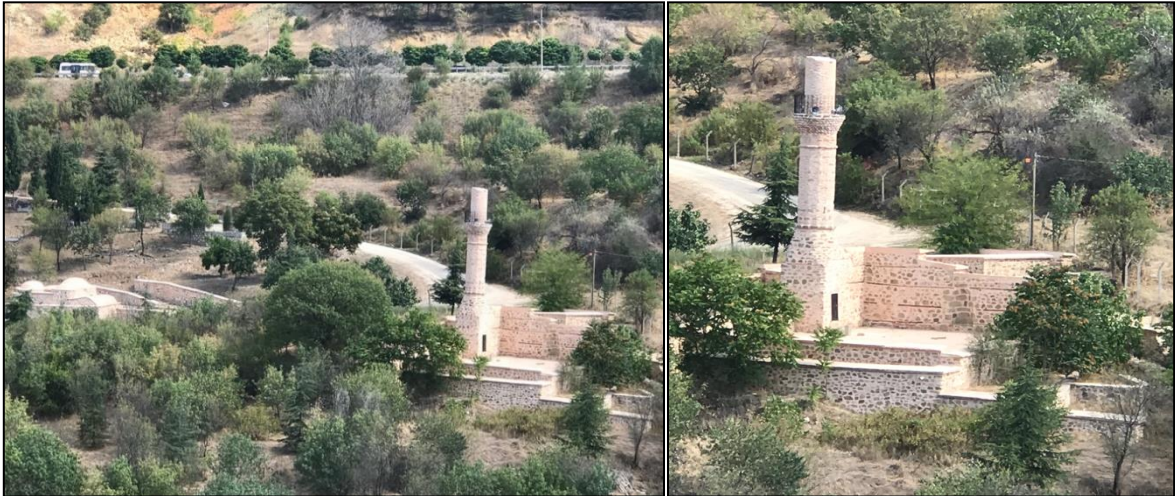
- **Mescit ve Camiler**

Orhan Gazi Camii: Orhan Gazi Camiinin ilk yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber Orhan Gazinin diğer eserleri ile birlikte 14. Yüzyıl. başında yapıldığı tahmin edilmekte olup, 365 cemaat kapasiteli yapıda 1973 yılında onarım ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Şeyh Edebalı Türbesine 50 m. uzaklıkta olup, en dikkat çekici yanı, minaresinin ana binadan 30 m. uzakta bir kayanın üzerine yapıdan bağımsız olarak inşa edilmiş olmasıdır. Orhan Gazi Camii Osmanlı Dönemi dini yapı mimari alanında ilk kubbeli yapı örneğidir. Restorasyon çalışmaları sırasında kubbe kurşunla kaplandığı için Kurşunlu Camii olarak da bilinmektedir (Bilecik İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Şekil 16. Bilecik, Orhan Gazi Camii (Orijinal, 2018)

Emirler Camii: Bilecik, Merkez ilçesi Emirler Mahallesi'nde yer almaktadır. İnşa tarihi kesin olarak bilinmeyen caminin plan, malzeme ve teknik açıdan erken Osmanlı dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Yapının kalıntılarından dikdörtgen bir planı şemasına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yapı Yunan işgali sırasında yıkılarak harabe haline gelmiştir. Yapının büyük kısmı tahrip edilmiş olup, sadece minare, güney ve doğu çevre duvarı kalıntıları bugüne ulaşabilmiştir. Minare kare bir kaide üzerinde yükselen silindirik gövdeden oluşmaktadır. Minarenin bugün külah kısmı bulunmamaktadır. Minare 1997 yılında onarım geçirmiştir.

Şekil 17. Bilecik, Emirler Camii (Orijinal, 2018)

Söğüt Kuyulu Mescit: Söğüt Çayı kenarında bulunan mescit, Ertuğrul Gazi'nin aşiretiyle geldiğinde ilk çadır kurduğu yer olarak rivayet edilmektedir. İçinde kuyu bulunan ve "Kuyulu Mescit" olarak da bilinen yapı, 1276 tarihinden önce Ertuğrul Gazi tarafından yaptırılmış, II. Abdülhamit tarafından 1902 yılında aynı temeller üzerine inşa edilmiş olup, sonraki dönemlerde onarım ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Bilecik İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Şekil 18. Söğüt, Kuyulu Mescit (Orijinal, 2018)

Hamidiye Camii (Çifte Minareli Camii): Söğüt ilçesinin İstiklal caddesi üzerinde bulunan Hamidiye Camii 1322 yılında II. Abdülhamid tarafından yaptırılmıştır. Yapı bir avlu biçiminde Hamidiye İdadisi (Eski Ertuğrul Gazi İlkokulu olup bugün kullanılmamaktadır) ve Darül-eytam (Söğüt Lisesi) ile birlikte bir külliye biçiminde inşa edilmiştir (Bilecik İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018). Neo-klasik üslupta inşa edilmiş olan yapının plan şeması kare biçimli olup, yapının her iki yanında yer alan minareler cephe ile bitleştirilmiş dikdörtgen kaidelidir. Yapı malzemesi olarak kırmızı kesme taş kullanılmıştır. Harim merkezi bir kubbe ile örtülü olup, duvarlarında ise sivri kemerli üçer pencere yer almaktadır. Caminin cephesinde yer alan panolar Kütahya’da üretilmiştir. Sır altı tekniği ile beyaz Zemin üzerinde lacivert kıvrık dallar, şakayık çiçekleri, sümbül ve lale motifleri yer almaktadır.

Şekil 18. Söğüt, Hamidiye Camii (Orijinal, 2018)

Rüstem Paşa Camii (Ulu Camii): Rüstem Paşa Camii (Ulu Camii) Osmaneli ilçesinde yer almakta olup, bugüne ulaşabilen Osmanlı Dönemine ait en eski yapıdır. Yapım tarihi

1516'dır. Çarşı içinde klasik üsluptaki yapı, Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı ve vezirlerinden Rüstem Paşa tarafından Mimar Sinan'ın kalfası Yüzgeç Mehmet Paşa'ya yaptırılmıştır. Kareye yakın dikdörtgen planlı camii, kesme taş ile inşa edilmiştir. Tavan ve çatı da yapı malzemesi olarak ahşap kullanılmıştır. Caminin restorasyon ve onarım çalışmaları Vakıflar Bursa Bölge Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir (Okuyucu, 2011).

Şekil 19. Osmanieli, Rüstem Paşa Camii (Okuyucu, 2011)

Hamide Hatun (Kırgıllı Cami): Caminin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle olup, sadece minaresi üzerinde "Kırgıllı Camii 1550" ibaresi yer almaktadır. Ancak bu tarihi belgeleyen bir yazıta rastlanmamıştır (Uluengin ve Saatçi, 2009). Hamid-i Hatun ve Şaban Ağa tarafından başlatılan inşaat ölümleri üzerine Hacı Mustafa Ağa tarafından tamamlanmıştır. Cami dikdörtgen planlı olup, Tuğla ve kesme taştan alması biçimde inşa edilmiş minaresi bulunmaktadır (Uluengin ve Saatçi, 2009). Camide herhangi restorasyon çalışması yapılmamıştır ve yapı özgün işlevini sürdürmektedir.

Şekil 20. Hamide Hatun Camii (Okuyucu, 2011)

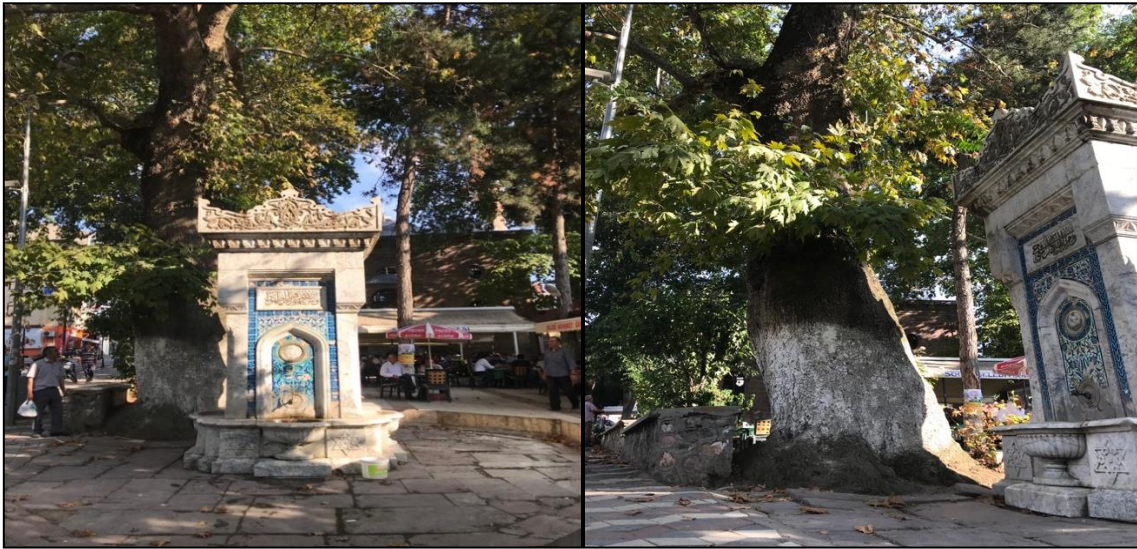
• **Kiliseler**

Aya Yorgi (Hacios Georgios) Kilisesi: Osmaneli ilçe merkezinin güneyinde, Cami-i kebir Mahallesi'nde bulunmaktadır. 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısında Osmaneli de yaşayan Rum'lar tarafından yaptırılmıştır. Yapının ön cephesinde, iki köşede iki çan kulesi bulunmaktadır.1923 yılında İstiklal Savaşı sonrasında yapılan mübadele sonucu Osmaneli ilçe merkezindeki Rumlar Yunanistan'a göç ettikleri için kilise kullanılmadığı için, bugün harabe durumundadır (Okuyucu, 2011). Bugün kilise özel mülkiyete ait olup, kilisede hiçbir koruma çalışması yapılmamıştır.

Şekil 21. Osmaneli, Aya Yorgi Kilisesi (Orijinal, 2018)

Sait Bey Çeşmesi: Çeşme Söğüt ilçesinin merkezinde, Çelebi Mehmet Camii'nin önündeki parkta yer almaktadır. Çeşme Sultan Reşat döneminde Kaymakam Sait Bey tarafından yaptırılmış olup, çini süslemeler ise 1919 (1325) yılında Kütahya'da Mehmet Emin Usta tarafından yaptırılmıştır. Kare biçimli çeşmenin kitabesinde çeşitli motiflerden oluşan çini panolar yer almaktadır (Ertuğrul, 2013).

Şekil 22. Söğüt, Sait Bey Çeşmesi (Orijinal, 2018)

Kınık Köyü: Pazaryeri İlçesi'ne bağlı Kınık köyü'nde 120 yıldır çömlek yapılmaktadır. 120 yıl önce Kınık'ta çömlek yapımına uygun toprak bulan Bulgar göçmeni Şakir usta ile Kınık'ta

çömlek yapımını başlatmıştır. El tezgahları ve ayakla çalışan tezgahlarda çömlek yapımının yanı sıra, bugün gelişen teknoloji ile birlikte uygun olarak da ürünler ortaya çıkarılmaktadır. Halen köyde 27 atölye faal durumda olup, yaklaşık (170 kişi) yerel halk geçimlerini çömlek yapımından sağlamaktadır. Her yıl temmuz ayının ilk haftası "Çömlekçilik Şenliği" düzenlenmektedir. Şenlikte, çömlek ürünleri stantlar açılarak sergilenmektedir. Şenliğe ülkenin çeşitli yerlerinden seramikçiler de katılmaktadır. Ayrıca Kınık Köyü Çömlekçilik ve El Sanatları Derneği'nin girişimleri ile üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakülteleri'nde eğitim gören öğrenciler için yaz stajı niteliğinde "Çömlekçilik Eğitimi" düzenlenmektedir (Anonim 7, 2018).

Şekil 23. Kınık Köyü (Orijinal, 2018)

Bilecik kentinin mekansal özellikleri, rekreasyonel kullanım olanakları, kültürel kaynak değerleri ve sorunlarının envanteri oluşturulacak arazi çalışmaları doğrultusunda alanın sahip olduğu kültürel peyzaj değerleri SWOT analizi ile değerlendirilmiştir. Bunlar; tarih, arkeoloji, yerel mimari, el sanatlar, dini yerler, festivaller, çevresel konular, yaygın eğitim olanakları, korunması gerekli anıtsal yapılar ve alanlar başlıkları dikkate alınarak irdelenmiştir.

SONUÇ

Bilecik ili tarihin çok eski dönemlerinden itibaren farklı uygarlıklara ev sahipliği yapması nedeni ile tarihi ve kültürel açıdan çok zengin bir kenttir. Yapılan araştırmalar sonucunda kentin doğal, ekonomik, sosyal yönden çok zengin kaynaklara sahip olduğu ve bu kaynakların kent gelişimi açısından geniş fırsatlar yarattığı belirlenmiştir. Ancak bölgenin doğal yapısının yeterince korunamaması ve kent planlamasının mevcut doğal-ekolojik özellikler dikkate alınmadan yapılmış olması, kent gelişiminde en önemli zayıflık olarak belirlenmiştir. Kent karakterinin estetik ve işlevsel anlamda niteliğinin artmasını sağlayamamıştır. Bu kapsamda Bilecik kenti için gerçekleştirilen SWOT analizi çalışması sonucu kentin doğal, kültürel, sosyo-ekonomik, eğitsel ve el sanatlarına ilişkin olarak saptanan fırsat ve tehditler ile güçlü ve zayıf yönler belirlenerek Tablo 1 de verilmiştir. (SWOT analizi sonuçları ile ilgili yapılan alan çalışmaları ve Bilecik Doğa Turizmi Master Planından yararlanılmıştır).

Tablo 1. Bilecik kenti kültürel ve doğal peyzaj değerlerinin belirlenmesi amacı ile gerçekleştirilen SWOT Analizi

BİLECİK KENTİ SWOT ANALİZİ	
GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none"> - Sulak alanların üzerinde mevcut turizm destinasyonları ile birlikte diğer etkinliklere imkan sunması - Göletlerin ve yakın çevrelerinin kamp alanı oluşturmak için uygun olması - Sulak alanların ulaşılabilir durumda olması - Arkeolojik sit alanlarının bulunması - Tabiat parklarının kamp için uygun olması	<ul style="list-style-type: none"> - Tabiat parklarında konaklama imkanının sınırlı ve yetersiz olması

DOĞAL PEYZAJ KANYAK DEĞERLERİ

DOĞAL VARLIKLAR

<ul style="list-style-type: none"> - Kolay bir erişim ve ulaşımına sahiptir - Tabiat parklarında gölet olması nedeni ile balıkçılık yapılabilmektedir.	<ul style="list-style-type: none"> - Göletlerde kirlenmesi söz konusudur. - Yapılaşma sulak alanları tehdit etmektedir. - Yoğun turist akışı olması durumunda hava ve su kirliliği oluşmaktadır.
---	---

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
---------------------	---------------------

KÜLTÜREL PEYZAJ KAYNAK DEĞERLERİ

<ul style="list-style-type: none"> - Kent içi ve yakın çevresinde koruma alanlarının varlığı - Kent ve yakın çevresinde taşınmaz kültür varlığı ve tarihi alanların varlığı - Kent içinde arkeolojik sitlerin varlığı - Geleneksel etkinliklerin sürdürülmesi - Çeşitli dini ve kültürel yapıların bulunması -	<ul style="list-style-type: none"> - Yeni gelişim alanlarının geleneksel kent dokusu üzerinde baskı oluşturması - Farklı dini kültürlerin simgesi olan yapıların işlevlerini yitirmesi - Yeşil alan kullanımlarının yetersizliği ve estetik niteliğe sahip olmaması - Rekreasyon alanlarının yetersiz olması - Mahalle ölçeğinde park ve spor alanlarının sayısı ve niteliğinin yetersiz olması
---	--

FIRSATLAR	TEHDİTLER
-----------	-----------

KÜLTÜREL VARLIKLAR

<ul style="list-style-type: none"> - Kentte tarihi-kültürel dokusu korunmuş bazı bölgeler bulunması - Tarihi alanların ve taşınmaz kültür varlıklarının sürekli ziyaret edilmesi - Tarihi nitelikli dini yapıları kullanan kitlenin bulunması - Dini yapıların işlevini sürdürmesi	<ul style="list-style-type: none"> - Kültürel açıdan zengin alanların kontrolsüz kullanımı - Düzensiz ve plansız yapılaşma - Kent merkezinde tarihi sokakların yenilenmesinin ve genişletilmesinin mümkün olmaması - Dini yapıların orijinal dokularını kaybetmeleri
---	---

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
--------------	--------------

SOSYO EKONOMİK- EL SANATLARI- EĞİTİM

<ul style="list-style-type: none"> - Seramik, çini vb. Fabrikaların bulunması - Yöresel ürünlere yönelik girişimciliğin olması - Yöresel kaynakların turizme potansiyel yaratması - Üniversitenin varlığının kültürel çeşitlilik sağlaması - Yöresel pazarların varlığı - Üniversitenin olması ve sürekli gelişimi - Yerel yönetimin sanatsal eğitimlere destek sağlaması - Kentte tarihi-kültürel dokusu korunmuş bazı bölgeler bulunması - Tarihi alanların sürekli olarak ziyaretçisi bulunması - Tarihi nitelikli dini yapıları kullanan kitlenin bulunması - Festival ve sanatsal etkinliklerin olması -	<ul style="list-style-type: none"> - Küçük işletmecilerin kısıtlı olanaklara sahip olması - Yeni istihdam alanlarının olmaması - Toplu taşıma sisteminin yetersiz olması - Engellilere yönelik kent yaşamını kolaylaştıran tasarım veya projelerin yetersizliği - Kentin ve yerel özelliklerinin tanıtım eksikliği - Estetik kaygı ve tasarımdan yoksun mekanlar ve yapılaşmalar - Tarihi kültürel yönde organizasyon ve eğitimlerin yetersizliği - Zengin kültürel çevrenin kontrolsüz kullanımı - Düzensiz ve plansız yapılaşma - Kent merkezinde tarihi sokakların yenilenmesinin ve genişletilmesinin mümkün olmaması - Dini yapıların orijinal dokularını kaybetmeleri - Kırsal alanlarda eğitim olanaklarının kısıtlı olması
--	---

Gerçekleştirilen değerlendirmeler doğrultusunda Bilecik kenti kültürel peyzaj özellikleri, alt bileşenleri ile saptanmıştır. Bu kapsamda doğal, kültürel değerleri ile tüm yerel zenginliklerin ve çeşitliliğin yöresel kaynak değerleri ve turizm potansiyeli oluşturduğu ancak, birçoğunun güçlü yön ya da fırsat olması yanında tehditlere de açık olduğu görülmektedir. Özellikle su kaynakları üzerinde uygulanan HES projeleri ve koruma alanlarının etkin korunmamasından dolayı bu kaynakların hızla tüketimini hem de bu kaynaklara bağlı sektör, uygulama ve

gelişmeleri engelleyici nitelikte olduğu kadar kültürel peyzaj özelliklerini de hızla değiştirmiş ve dönüştürmektedir. Bu nedenle her türlü yerel kaynağın sürdürülebilirliği için kaynak odaklı, korumacı bir yaklaşım izlenmelidir.

Bilecik kentinde kültürel, tarihi yapılar ve açık alanlar ile tarihi kimliğini yansıtacak şekilde; gerekli kentsel tasarım ve düzenlemelerin gerçekleştirilmesi Kent kimliğinin korunması açısından önemlidir. Kentsel yerleşim ve yakın çevresi bütüncül olarak değerlendirilmeli ve hassas koruma odaklı bir planlama – tasarım yaklaşımı izlenmelidir (Şekil 24). Bilecik kenti özellikle erken Osmanlı kültürü ile ulusal kimlik açıdan önem taşıyan bir yerleşme olarak gerek kent merkezinde gerek tüm alt yerleşmelerinde varlığını sürdüren taşınmaz kültür varlıkları bütüncül olarak korunmalı ve kültür kaynağı olarak kültür ve inanç turizmi kapsamında değerlendirilmelidir. Ülkenin kültür envanteri için önemli bir dönem kenti olan Bilecik ve yakın çevresinin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler ile kültürel peyzaj özelliklerinin gelecek kuşaklara aktarımı, çevre ile ilgili meslek disiplinlerinin bir sorumluluğu ve zorunluluğudur.

Şekil 24. Bilecik kenti Kültürel Peyzaj değerleri Haritası (Orijinal, 2018)

KAYNAKLAR

Anonim 1. <http://www.fotografurk.com/bozcaarmut-goleti-p368930>

Anonim 2. <http://baranciftligi.net/kinik-koyu/>

Anonim 3. <http://www.resulcelik.com.tr/suuctu-selalesi-bursa/>

Anonim 4. <http://harmankayakanyonu.tabiat.gov.tr>

Anonim 5. <http://harmankaya.tabiat.gov.tr>

Anonim 6. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bilecik/gezilecekyer/orhangaz-cam>

Anonim 7. Pazaryeri Kaymakamlığı, pazaryeri.gov.tr, 20 Ağustos 2018'de erişildi

Bilecik il Kültür Müdürlüğü, 2018

Bilecik Doğa Turizmi Master Planı. 2013. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar genel Müdürlüğü. Bilecik

- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2018
- Arıkan, R. ve Tünel, A. 2013. “Kuruluş ve Kurtuluşun Şehri Bilecik”, Bilecik Valiliği
- Ertuğrul, Z. 2013. Söğüt’te bulunan 20. Yüzyıl Kütahya Çinileriyle Süslü Tarihi Yapılar. Akdeniz Sanat Dergisi. Cilt:2, Sayı:3, s. 33-38.
- İslam Ansiklopedisi.1994. Cilt: 10, Sayfa 7-8
- T.C. Bilecik Valiliği, 2018
- Okuyucu, A. 2013. Bilecik İlinde Nüfusun Mekansal Dağılışının Jeostatistiksel Yöntemlerle İncelenmesi. Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:6, Sayı 24.
- UNESCO, 1998. “Natural Sacred Sites”, in Cultural Diversity and Biological Diversity International Symposium, 22-25 Semp. Paris.
- UNESCO, 1999. The World Heritage Convention and Cultural Landscapes in Africa Expert Meeting - Tiwi, Kenya, 9-14 March 1999.
- Uluengin, B. ve Saatçi, S. 2009. Osmaneli ve Geleneksel Evleri. Kerkük Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Vatan, A. 2017. Bilecik İlinin Turizm Envanteri. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 53, Eylül s. 183-205
- Yener, G. 2015. Kültürel Peyzaj Değeri Açısından Yörük Kültürünün İrdelenmesi. Isparta Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Isparta.